

KUR'AN VE TEVRAT IŞIĞINDA ALTIN BUZAĞI HADİSESİ-2

Kutsal Kitap'ta, uzmanları tarafından okunmazsa yanlış anlaşılmaya oldukça müsait görünen Altın Buzağı olayı, Kur'an'da yanlış anlamaya imkan vermeyecek şekilde yeniden anlatılmıştır. Böylece biz de Kur'an'ın kendisinden öncekileri tasdik etme, koruma ve gerçeği uydurma olandan ayırma özelliklerine bir kez daha şahitlik etmiş oluyoruz.

Dergimizin önceki sayısında Altın Buzağı hadisesinin arka planını anlayabilmek için İsrailoğulları'nın karakteristiklerini, düşünme biçimlerini etkileyecek etmenleri ve Mısır'dan çıkan halkın genel yapısını incelemiştik. Bu sayımızda ise, olayları ve Tevrat yorumlarını Kur'an ışığında ayrıntılı olarak ele alacağız.

Mısır'dan Çıkışın Ardından Tanrı ile İlk İrtibat

İsrailoğulları Mısır'dan çıkarken, Tanrı Musa'ya (a.s) şöyle demiştir: **“Halka söyle, her erkek komşusundan ve her kadın da kendi komşusundan gümüş ve altın eşyalar istesin”** (Çıkış 11:2). Böylece İsrailoğulları, yanlarında altın ve gümüş süs eşyalarıyla Mısır'dan çıktılar. Chizkuni¹, İsrailoğulları'nın komşularından altın ve gümüş eşyalar istemesinin ve komşularının da onlara vermesinin, Tanrı'nın İbrahim'e (a.s) daha önce verdiği şu sözün gerçekleşmesi açısından icap ettiğini ifade etmiştir²:

Tanrı Abram'a şöyle söyledi: “Şunu bil ki, senin soyun kendi yurdu olmayan bir memlekette gurbet hayatı yaşayacak ve oranın halkına kölelik edecek. Dört yüz yıl boyunca eziyet çekecekler. Fakat onların kölelik edeceği milleti ben cezalandıracağım

ve sonra çok malla oradan çıkacaklar” (Yaratılış 15:13-14).

Ayrıca Mısırlılar, Musa'nın (a.s) Firavun'a haber verdiği ve hemen geceleyin gerçekleşen “tüm ilk doğan hayvanların ve çocukların ölümü” felaketi nedeniyle, İsrailoğulları'nın bir an evvel Mısır'ı terk etmelerini istiyorlardı. Bu nedenle de gitmeleri için ne istiyorsa vermeye hazır olmalıydı. Bu pasaj bunu göstermektedir: **“İsraililerin ülkeyi hemen terk etmesi için Mısırlılar diretti. “Yoksa hepimiz öleceğiz!” diyorlardı.”** (Çıkış 12:33).

Tevrat'ın Çıkış 19 bölümü, İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkışlarından üç ay sonra Sina Çölü'ne varıp dağın çevresinde konaklama yeri kurdukları bilgisiyne başlar. Musa (a.s) Tanrı'nın huzuruna çıkar ve Tanrı onunla dağdan seslenerek konuşur. Rabbimiz, onlardan alacağı söze bağlı kalırlarsa İsrailoğulları'nın, Kendisinin özel halkı olacağını söyler. Musa bu bilgileri halkın yaşlıları aracılığıyla halka iletir ve hepsi Tanrı'nın bütün emirlerini kabul edeceklerine söz verirler. Bu karşılığı alan Musa, halkın cevabını Tanrı'ya iletir. Bunun ardından Tanrı Musa'ya **“Senin yanına koyu bir bulut içinde geleceğim ki, seninle konuştuğumu halk duysun ve daima sana inansın”** buyurur. Allah halkın gözü önünde dağa tecelli etmek için insanlara üç günlük arınma ve temizlenme süresi verir ve dağın etrafına bir sınır çizilmesini emreder. Halk bu sınırı geçmeyecektir, geçenler ölümlerle cezalandırılacaktır.

1 Hezekiah ben Manoah veya Hezekiah bar Manoah bir 13. Yy. Fransız Rabbi ve İncil yorumcusudur. Tefsirinin ismi olan Chizkuni adıyla anılmıştır.

2 <https://www.sefaria.org/Exodus.11.2?lang=bi&with=Chizkuni&lang2=en>

Sonra tüm halkın gözü önünde şunlar olur:

“Ve üçüncü günün sabahında gök gürlmeye, şimşekler çakmaya başladı. Dağın üzerinde koyu bir bulut vardı ve çok güçlü bir boru sesi duyuluyordu. Konaklama yerindeki tüm halk titriyordu. Musa Tanrı'nın önüne çıkmaları için halkı konak yerinden alıp getirdi; halk dağın eteğinde durdu. Sina Dağı her yandan tütüyordu, çünkü Yahweh ateş içinde dağa inmişti; dağdan ocak dumanı gibi duman çıkıyordu. Bütün dağ şiddetle sarsılıyordu. Ve boru sesi gittikçe yükseldi; o zaman Musa konuştu, Tanrı gök gürlmeleriyle ona karşılık verdi. Böylece Yahweh Sina Dağına indi” (Çıkış 19:16-20).

Tanrı, halktan kimsenin dağa yaklaşmaması için Musa'yı tekrar uyarır. Bunun ardından Çıkış 20 babıyla On Emir alınır. Konumuz açısından çok önemli olan ilk iki emir şunlardır:

- “Seni Mısır diyarından, köleler evinden çıkararak Tanrın Yahweh Benim. Karşımda Benden başka tanrın olmayacak.”
- “Kendine oyma put yapmayacaksın; yukarıda göklerde, aşağıda yerde veya yerden aşağıda, sularda olanlara benzer bir şekil yapmayacaksın. Onların önünde eğilmeyeceksin ve onlara kulluk etmeyeceksin. Çünkü Ben, Tanrın Yahweh, tam

bağlılık isteyen bir Tanrı'yım. Benden nefret eden babaların suçunun cezasını oğullarına, üçüncü ve dördüncü nesle çektiren, fakat Beni seven ve emirlerime uyanların binlerce nesline vefalı sevgi gösteren Tanrı'yım.” (Çıkış 20:2-6)

Tevrat'ta ayrıntılarıyla anlatılan bu kıyamet provası benzeri sahnede emirlerin alınışına şahit olan halk, öleceklerinden öyle korkmuşlardı ki; Musa aleyhisselamdan, Tanrı'nın onlarla doğrudan konuşmamasını istediler ve bundan sonraki emirleri Musa (a.s) kendi başına aldı. Hemen sonra “Sunaklara İlişkin Emirler” başlığı ile nitelendirilen aşağıdaki emirler ve devamı verilmiştir:

“Halk uzakta durdu, fakat Musa Tanrı'nın bulunduğu koyu bulut kümesine yaklaştı. Yahweh Musa'ya şöyle dedi: “İsrailoğulları'na diyeceksin ki, ‘Sizlerle gökten konuştuğumu gördünüz. Altın, gümüş ilahlar yapıp onları benimle bir tutmayacaksınız.’” (Çıkış 20:21-23).

Buradaki son cümle (20:23), aynı babdaki “kendine oyma put yapmayacaksın (20:4)” ifadesinin tekrarı gibi görünmektedir; ancak 23. pasajda Rab, sunakları bezeyecek süsleme tarzındaki heykellerin şekilleri, adetleri ve malzemeleri hakkındaki düzenlemelere uymamanın ve bu heykellerin sayısını artırmalarının dahi, “halkın kendileri için Rab'den başka bir ilah

yapması” şeklinde değerlendirileceğini ifade etmektedir³. Bir yandan da, Rabbin Kendisini dahi simgelese de, bu tarz heykellerin yapılmasının yasak olduğu vurgulanmaktadır. Yani dördüncü emir Allah’tan başka ilahları putlaştırılmayı yasaklarken, bu emir de Allah’ın Kendisini bir cisimle temsil etmeyi de yasaklamıştır.

Musa’nın (A.S) Sina Dağı’nda Diğer Emirleri Alması

Çıkış 20 babından Çıkış 31’in sonuna kadarki babların çoğunda, İsrailoğullarının günlük ve yıllık ritüelleri ile diğer görevleri Musa’ya (a.s) bildirilmiştir.

Çıkış 24 bölümünde Musa (a.s), Allah’tan emirleri almak için dağda doğru yola çıkarken yanında yardımcısı Yeşu da bulunuyordu. Tevrat’a göre⁴ Firavun’la konuştukları dönemde Musa (a.s) 80, Harun (a.s) 83 yaşındaydı. Bu nedenle yanlarında yardımcılarının bulunması da normal kabul edilmelidir. Kur’an’a göre Musa (a.s) dağa çıkarken yerine Harun’u (a.s) halife bırakmıştır: **Musa kardeşi Harun’a dedi ki “Halkım içinde benim halifem ol (yerime geç). İyi davranışta bulun, bozguncuların yoluna girme.”** (Araf 7/142). Tevrat’a göre de Musa (a.s), Harun’u (a.s) ve Kur’an’da adı geçmeyen Hur’u, kendisi yokken davalarına bakıp anlaşmazlıklarını çözecek kişiler olarak belirlemiştir. **Yahudi kanununda herhangi bir davada en az iki şahit arandığı için, Harun’un (a.s.) yanında bir kişinin daha olması zaten kaçınılmazdır.** Kur’an’da adı geçmeyen Hur, Harun ile Musa’nın kız kardeşi Meryem’den olan yeğenleridir⁵. Nasıl Yeşu Musa’nın yardımcısı/hizmetkarıysa, Hur da Harun’un yardımcısı olarak ona refakat ediyordu:

“Ve Musa ile hizmetkârı Yeşu kalktılar; ve Musa Allah’ın dağına çıktı. Ve ihtiyarlara dedi: Size geri dönünceye kadar bizi burada bekleyin, ve işte, Harun ve Hur⁶ yanınızdadırlar; bir kimsenin davası

olursa onların önüne gitsin” (Çıkış 24:13-14).

Hur, Ameleklilerle savaşlarında da dayılarına yardımcı olmuştur⁷. Tevrat’ta aynı bölümde açıkça yazmasa da Musa dağdan döndüğünde Hur orada değildir. Bu, Tevrat’ta Musa’nın inişinden itibaren Hur’a ait hiçbir diyaloga yer verilmemesi ve isminin Kur’an’da da anılmaması sayesinde anlaşılmaktadır. Hur’un bulunmama nedeni, Midraşlarda da geçtiği gibi şöyle olabilir: İsrailoğulları önce Harun’dan bir tanrı yapmasını istediler. Musa’nın Harun ve Hur’la birlikte topluluğun içinde bıraktığı yetmiş yaşlı bunu duyunca, onları **“Neden siz, ki Tanrı sizin için mucizeleri ve ikramını gönderdi, O’nu kızdırıyorsunuz?”** diyerek uyardı. Hur ise daha sert bir uyarıda bulundu. Bu nedenle halk, önce yaşlıları sonra da Hur’u öldürdü⁸.

Bundan sonra gerçekleşen Çıkış 29 babında ise Harun’un (a.s) ve oğullarının kâhin olarak hizmet etmeye başlamalarından önce Tanrı onlardan bazı sunular yerine getirmelerini emretmiştir. Özellikle günah sunusu olarak bir boğa kesilmesinin emredilmesi önemlidir. A’raf Suresi 138. ayete göre İsrailoğulları, denizi aştıktan sonra denk geldikleri toplumun sahte/yapma ilahlarına heves etmişler ve kendilerine özel bir put inşa edilmesini istemişlerdi. Allah, belki bu günaha kefarete olarak; belki de içlerinde yer etmiş ve sürmesi halen mümkün olan buzağı tutkusunu, yani Mısır’dan kalan putperest anlayışı temizlemek için bu kutsal göreve gelecek kahinlerin öncelikle bir boğa kesmelerini emretmiş olabilir:

“Sonra Toplanma çadırının önünde boğayı sunacaksın; Harun ve oğulları ellerini boğanın başına koyacaklar. Toplanma çadırının girişinde, Yahweh’nin önünde boğayı keseceksin. Boğanın kanından biraz alıp parmağınla sunağın boynuzlarına süreceksin. ... Bu günah sunusudur” (Çıkış 29:10-14).

Çıkış 31 babının sonunda Musa (a.s) tüm emirleri almış olarak elinde taş levhalarla dağdan iner. Kur’an’da Musa’nın (a.s) dağa çıkışlarından yalnızca bir seferi hakkında bilgi mevcuttur; ancak Tevrat’ın Çıkış bölümünde, tam sayısı ihtilafli olmakla birlikte,

3 Rashi <https://www.sefaria.org/Exodus.20.20?lang=en&with=Rashi&lang2=en>

4 Çıkış 7:7

5 The William Davidson Talmud; Sotah 11b <https://www.sefaria.org/Exodus.24.14?lang=en&with=Rashi&lang2=en&p3=Sotah.11b&lang3=en>

6 Hur, Musa ve Harun’un kız kardeşi Meryem’in Kalev’le evliliğinden doğan oğludur. Kalev de Musa’nın casus olarak görevlendirdiği 12 kişiden, ona ihanet etmeyen 2 kişinin biridir. (https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/4406396/jewish/Who-Was-Caleb.htm)

7 Çıkış 17:10-12

8 Midraş Bamidbar Rabbah 15:21

Musa'nın (a.s) altıdan çok kez Sina Dağı'na çıkıp indiği sayılabilir. Önce Allah'ın önerdiği sözleşmeyi halkın öğrenmesi ve ona uyacaklarına dair söz vermeleri için, sonrasında on emri almak için, diğer emirleri almak için, altın buzağı yapımından sonra da halkı adına af dilemek için gibi nedenler ile birçok defa dağa çıktığı görülmektedir. Bunlardan iki seferinde, dağa çıkar ve 40 gün 40 gece oruç tutarak orada kalır.

Musa'nın (A.S) Yokluğunda Halkın Psikoloji

Musa (a.s) Mısır'da bulunduğu vakitlerde de İsrailoğulları'na öncülük ediyor, Rabbimizin emri üzerine onları Mısır'dan ayırmak adına Rabbimizin mucizelerini sergiliyordu. Bu sebeple İsrailoğulları bir önderin varlığına alışkın hale gelmişlerdi. Mısır'dan ayrılma esnasında ise Musa'nın lider pozisyonu olduğunu bildiğince ortaya çıkmış ve halk mensupları onun bu unvanını kabullenmişlerdi. Musa da kavmi ile arasında bir güven ilişkisi olduğundan emin olmuş, hatta buna sığınarak Rabbimizin huzuruna olması gerekenden daha önce çıkmıştır:

(Daha sonra Musa halkından ayrılıp Tur'a çıktı) "Ey Musa! Seni aceleyle halkından ayırıp buraya getiren nedir?" "Onlar benim yoluma girdiler. Sana aceleyle geldim ki benden razı olasın" dedi (TaHa 20/83-84).

Musa (a.s) dağda tek başına Rabbimizin emirlerini aldığı esnada kavmin psikolojisini incelemek önemlidir.

Başboşluk hissi bu vaziyeti tanımlamak adına isabetlidir. Öyle ki, İsrailoğulları Musa'nın yokluğunda Harun'a "Kalk, bize öncülük edecek bir yol gösterici/ilah yap" demişlerdir (Çıkış 32-1). Talep ettikleri yeni ilahın özelliği "onlara öncülük edecek" olmasıdır. Buna ihtiyaçları vardır. Öncülük edecek bir figürün noksanlığı, onların Allah ile ilişkilerini zedelemiş ve duygu-durumlarını olumsuz etkilemiştir. Böylece Altın Buzağı nesnesini oluşturma girişimi başlamıştır. Bu lidersizlik hissiyatı Uhud Savaşı'nda nebimizin (a.s) şehit edildiği söylentisinin çıktığı kısa bir zaman

diliminde de yaşanmıştır. Rabbimiz bu halet-i ruhiyeye istinaden bir ayet vahyetmiştir:

"Muhammed sadece bir elçidir. Ondan önceki elçiler de gelip geçti. O ölse veya öldürülse, gerisin geri mi döneceksiniz? Gerisin geri dönenin Allah'a bir zararı olmaz. Allah, görevini yapanları ödüllendirecektir" (Al-i İmran 3/144).

Musa'nın (A.S.) Yokluğunda İsrailoğullarının Yoldan Çıkması

Çıkış 32 babında, Musa dağda emirleri almaktayken İsrailoğullarının dağın aşağısında kurdukları yerleşim yerindeki davranışları anlatılır. Musa'nın yokluğunda, hangi sebeple, amaçla, kim tarafından ya da nasıl yapılmış olursa olsun, altından bir buzağı heykeli yapılmış ve halk ona saygı gösterisinde bulunmaya başlamıştır:

"Bu arada halk uzun süre geçtiği halde Musa'nın dağdan inmediğini görünce, Harun'un yanına toplandı; "Kalk, bize önümüzde gidecek bir -yol gösterici/ilah- yap, çünkü Musa'ya, bizi Mısır diyarından çıkararak o adama ne olduğunu bilmiyoruz" dediler. Bunun üzerine Harun onlara "Karılarınızın, oğullarınızın ve kızlarınızın kulaklarındaki altın küpeleri çıkarıp bana getirin" dedi. Ve kulaklarındaki altın küpeleri çıkarıp Harun'a getirdiler. Harun altınları onlardan aldı. -Bir kumaşa sardı/oymacı aletiyle şekil verdi- ve -o/bir başka kişi- dökme bir buzağı heykeli yaptı. Ve halk "Ey İsrailoğulları, sizi Mısır diyarından çıkararak Tanrın bu!" demeye başladı." (Çıkış 32:1-4)

Çıkış 32:1 pasajında, "uzun süre geçtiği halde" diye tercüme edilen İbranice ifade, aynı zamanda "altı saat geçtiği halde" şeklinde de okunabilmektedir⁹. Buna göre Musa'nın dağa çıkarken 40 gün sonra döneceğini söylediği; ancak sabahleyin çıktığı için, İsrailoğulları'nın o günü de tam bir gün gibi sayarak hata ettikleri, yani Musa'yı 40. gün sabah yerine 39. gün akşamüstü bekledikleri, gelmeyince de öldüğünü düşündükleri, Tevrat yorumcuları tarafın-

9 The William Davidson Talmud ויליאם דייווידסון תלמוד מהדורת ויליאם דייווידסון - Shabbat 89a

Dinler Tarihi

A. ZEYNEP DÖNMEZ - CAN ABDULLAH

dan iddia edilmektedir. Oysa Yahudi takvimine göre her gün, öncesindeki geceyle başlamaktadır.

Musa'nın geride bıraktığı yeğeni Hur ve yetmiş yaşlı zaten bu süreçte altından bir figür yapımına sert bir şekilde karşı çıktıkları için linç edilmişlerdi. Halk aynı tehditle Harun'un başına toplandı. Harun'un yanına toplanan halkın amacı, İbranice fiilin içinde barındırdığı **"çatışma veya savaş için, başkaldırı için toplanma"**¹⁰ anlamlarıyla ortaya çıkmaktadır. Tevrat yorumcularından Hezekiah Menoah (Chizkuni) de¹¹ Harun'un "yanına" diye tercüme ettiğimiz edatın, "toplanma" fiiliyle birlikte kullanıldığında, Tevrat'ın kınadığı bir toplanma biçimini gösterdiğini ifade etmektedir. Kur'an'da¹² Harun'un (a.s.), **"Bu topluluk beni zayıf düşürdü, neredeyse öldürüyorlardı"** sözü de açıkça öldürülme tehdidi altında olduğunu ifade eder.

Buzağıya tapanların sayısı, Tevrat'a göre üç bin kadardır¹³. Dağdan döndüğünde halkı gören Musa (a.s.), "Rab'den yana olanlar yanıma gelsin" demiştir. Levililerin yani Harun'un (a.s.) soyundan gelen kahinlerin tamamı onun yanına toplanmıştır. Demek ki, halkın içinde yoldan çıkmayan bir sınıf insan bulunduğudur. Ayrıca Araf 150'de Musa'nın halkın yanına dönüşünden bahsedilmeden hemen önce Araf 149'da "sapıttıklarını görüp" tövbe edenler olduğu da görülmektedir. Bu da, Kur'an'a göre, halkın bir kesiminin buzağıya tapıtığını ve Musa (a.s) dönene kadar ondan ayrılmadıklarını, bir kesiminin ise ya buzağı ortaya çıkınca ya da Musa dönmeden önceki bir zaman diliminde içine düştükleri hatayı fark edip tövbe ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Kur'an'da buzağıya tapan ya da onun İsrailoğulları'nın tanrısı olduğunu söyleyen ibarelerin hiçbirinde "cemian, kulluhum, ecmain" gibi bütüne işaret eden bir edat bulunmamaktadır. Bu da Arap dili açısından bu ibarelerden is-

tisna edilebilecek bir kesimin bulunabileceğini, yani olaylara katılmayan kişilerin varlığını gösterir.

ALTIN BUZAĞI HEYKELİNİN NEYİ TEMSİLETTİĞİNE DAİR TEORİLER

A- Musa'nın Yerine Gececek Bir Önder

Burada, çoğunluğun aklına gelecek ilk soru, İsrailoğullarının cansız bir varlığın onlara önderlik edeceğini nasıl düşünebilecekleri, nasıl bir varlığın Musa (a.s.) yerine konulabileceği sorusudur.

Unutulmamalıdır ki, İsrailoğullarının görselliğe düşkünlükleri, henüz Nil'i yeni geçtiklerinde dahi onları Musa'dan (a.s.) bir heykel istemeye yönlendirmişti. Allah'ın onları Mısır'dan Musa (a.s.) önderliğinde denizi yararak çıkarma mucizesinin hemen ardından dahi bir put talep edebilen, bir taşın tanrı gibi saygı göstermeye alışacak kadar algıları bozulmuş bu topluluğun yapma bir önder isterken de aynı davranış tarzını sergilemelerinin şaşılacak bir durum olmadığı söylenebilir. Hatta

ortaya çıkmasını bekledikleri önder, Allah'ın onlara daha önce bahsettiği bir önderse, bu davranışları onların bakış açısıyla anlaşılır hale gelebilir: Musa (a.s.) on emri ve ardından gelen diğer emirleri ve bilgileri önce Allah'tan alıp kendi eliyle bir kitaba yazmış, halkına da bu kitaptan okuyarak, onların bu buyruklara uyacaklarına dair onlardan söz almıştı (Çıkış 24). Sonra emirlerin Allah tarafından yazılacağı tabletleri almak için tekrar dağa çıktı. Çıkmasından evvel halkın uymaya söz verdiği emirlerin içinde şu da vardı: **"Yolda sizi koruması, hazırladığım yere götürmesi için önünüzden bir melek gönderiyorum. Ona dikkat edin, sözünü dinleyin, başkaldırmayın... Meleğim önünüzden gidecek, sizi Amor, Hitit, Periz, Kenan, Hiv ve Yevus topraklarına götürecektir."** (Çıkış 23:20-21,23). Yani halk, Allah'ın meleğinin onların önünden

Mısır'dan Çıkış'ın Altın Buzağı safhası bir grup insanın Rabbimizin emirlerden ayrılıp dönemin gözde dinine uymaları hatasını içermektedir. Bu ve pek çok boyutuyla aktüel değer taşır.

10 Brown-Driver-Briggs: [קָהַל] türemiş fiil (Gerber107f.) bir קָהַל ; olarak toplanmak

11 Hezekiah ben Manoah, veya Hezekiah bar Manoah, bir 13.yy Fransız rabbi ve Kutsal Kitap yorumcusudur. Genel olarak "Chizkuni" adlı tefsiriyle bilinir.

12 Araf 7/150

13 Çıkış 32:27-28

gideceğini biliyordu. Bu pasajda geçen *-(meleğim)* “önünüzden gidecek”- ibaresi, Harun’dan (a.s.) istenen *“-önümüzden gidecek”* (önder)- ibaresinin İbranice olarak aynıdır. Bunu dikkate aldığımızda, Musa (a.s.) gelmeyince kavuşmak istedikleri akıllarındaki önderin bir melek figürü yani Allah’ın onlara önderlik edeceğini söylediği meleğin temsili olması da olasılıklar arasındadır.

Çıkış 32:1 pasajında halkın Harun’dan (a.s.) bir varlık ortaya çıkarmasını isterken söylediği söz İbranice iki şekilde anlaşılabilir: **“Bize önümüzde gidecek bir yol gösterici yap”**ve **“bize önümüzde gidecek bir ilah yap”**. İlah diye tercüme edilen İbranice “elohim” kelimesi, “güç” anlamına gelen bir kökten türemiştir ve Tevrat’ın kimi bölümlerinde güç ve erk sahibi insanları ya da melekleri işaret edecek şekilde kullanılmıştır¹⁴. Bunu bilmek, talep ettikleri somut varlığa yükledikleri anlamlardan birini ortaya koymak açısından önemlidir:

Tevrat yorumcularından Ramban¹⁵, halkın Harun’dan **“bize önümüzde gidecek bir yol gösterici/ilah yap”** diyerek, Musa gibi ardına düşebilecekleri somut varlığı olan bir yol gösterici önder istediklerini, İsrailoğullarının, “tapmak için” yeni bir Tanrı arayışında olmadıklarını, söylemektedir. Yine Ramban, Musa döndüğünde altın buzağıyı toz haline getirip onlara içirmesine hiç kimsenin itiraz etmemesi ve Musa dönünce buzağıdan kolayca vazgeçmeleriyle bu düşüncesini desteklemiştir. Buzağıya tanrı olarak tapıyor olsalardı, onu toza çeviren Musa’yı taşıyarak öldürmeden bırakmayacaklarını da eklemiştir.

Chizkuni de buzağıyı, Musa’nın yerine geçecek bir figür olarak gördüklerini söylemektedir.

Nitekim, Kur’an’ı Kerim’in TaHa Suresi 91’inci ayetin- de İsrailoğulları’nın **“Musa dönüp gelene kadar**

onun (buzağının) karşısında saygıyla durmaktan vazgeçmeyeceğiz” demeleri de yine buzağıyı Musa dönene kadar önemli kıldıkları, Musa ile özdeşleştirdikleri, yani Musa dönünce buzağıdan ayrılacakları düşüncesine uygun düşmektedir. Araf Suresi 148. ayeti de Musa’nın halkının yaptığı buzağıdan bahsederek **“Onun kendileriyle konuşmadığını ve onlara yol göstermediğini görmüyorlar mıydı?”** sorusuyla buzağının yol gösterecek bir varlık olamayacağını, yani onların liderlik beklentisini karşılayacak bir varlık olmadığını vurgulamaktadır. Demek ki yol gösterici olarak gördükleri Musa ile bir özdeşim kurmaya çalışmış olmaları Kur’an’a göre de mümkündür.

Ayrıca, İsrailoğulları denizi geçer geçmez zaten kendilerine özel bir ilah isteme günahını işlemişler¹⁶ ve burada Musa (a.s) tarafından sert bir şekilde uyarılmışlardı. Bu nedenle bu kez yeni ve farklı bir günaha girmiş olmaları ihtimali görünmektedir. Bu görüşe göre, Harun’dan (a.s.) bir varlık istedikleri andaki amaçları yeni bir tanrı oluşturmak değil, bir önderin vücut bulmuş haline tekrar kavuşmaktır. Yani İsrailoğulları, Musa aleyhisselamın öldüğünü düşünerek yerine elle tutulur bir başka yol gösterici varlık koymaya çalışmış olabilirler; ancak bu davranış da Allah’ın yol göstericilik vasfını bir başka varlığa yüklemek anlamına geldiğinden, Allah’a ortak koşmaktır. Buzağının önünde saygı gösterisinde bulunulması da, buzağı neyi temsil ederse etsin, puta tapmadan başka şekilde yorumlanamaz.

B- Yahweh’nin Temsili

Altın Buzağı heykeline dair geliştirilen bir başka sav ise heykelin Yahweh’yi temsil ediyor olmasıdır. Bu savı incelerken İsrailoğulları soyunun imaj ve grafik odaklı Mısır pagan dininin içerisinde asırlar geçirdiğini akıldan tutmamız gerekir: **“İsraililer Mısır’da dört yüz otuz yıl yaşadı. Dört yüz otuz yılın sonuncu günü RAB’bin halkı ordular halinde Mısır’ı terk etti. (Çıkış 12:40-42).**

Profesör Joel Baden buzağı heykeline dair bu görüşün ayrıca bir ilah inşa etme gayreti olmadığını,

¹⁴ Pek çok çeviride “ilah” olarak tercüme edilen İbranice “elohim” kelimesi, “güç” anlamına gelen bir kökten türemiştir ve Tevrat’ın kimi bölümlerinde güç sahibi pek çok kişiyi işaret edecek şekilde kullanılmıştır. Kullanıldığı bazı anlamlar şunlardır: yargıçlar (Çıkış 22:8, 21:6), melekler (Mezmuhtar 8:5), yöneticiler (Mezmuhtar 82:6). Hatta Musa’nın (a.s.) söylemek istediklerini halka olduğu gibi anlatması için görevlendirilen Harun a.s. ile Musa a.s. arasındaki ilişki de tam olarak şu şekilde yazılmıştır: “O sana sözcülük edecek, senin yerine halkla konuşacak. Sen de onun için Elohim gibi olacaksın” (Çıkış 4:16). Ayrıca Firavun’la Musa ilişkisinde bahsederken “elohim” kelimesi benzetme edatı dahi olmadan kullanılır: “Bunun üzerine Yahweh Musa’ya “Bak, seni Firavunun karşısında Elohim yaptım; kardeşin Harun da nebin olacak” dedi” (Çıkış 7:1). Bu nedenle 32:1 pasajında geçen “önümüzde gidecek bir ilah” ibaresi Tora tefsirlerinden “önümüzde gidecek bir yol gösterici yap” şeklinde de tercüme edilmiştir (Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aitara, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004, c.2, s.419). Ayrıca İngilizce açıklamalar için: <https://www.bibleletterbible.org/lang/lexicon/lexicon.cfm?Stron-gs=H430&t=KJV>

¹⁵ Ramban (Nahmanides) (1194, Gerona-1271, Kudüs)

¹⁶ Araf 7/138

Dinler Tarihi

A. ZEYNEP DÖNMEZ - CAN ABDULLAH

heykelin “Yahweh'nin temsilini oluşturma arzusuyla ortaya çıkarılan bir obje” olduğunu söylemiştir. Bu vaziyeti “Tanrı'nın mevcudiyetini görünür ve müsait hale getirmek” çabası olarak tanımlayan Baden, bu atılımı “ekonomik bir hamle” olarak değerlendirmiştir¹⁷, zira yazar Jacques Ellul'un de söylediği gibi “Görsel temsil kolay, yeterli ve kısa yoldur. O bize tek bir bakışta bütünü kavrama imkânı verir”.¹⁸ Hristiyanperspektifinden bir değerlendirilmedeyine bu minvalde olmuştur. Pastor Gene Getz heykelin Tanrı'nın temsili olduğunu belirtmiş¹⁹ bunu da Harun'un Çıkış 32:5'te halka yaptığı duyuru ile bağdaştırmıştır. Yale Üniversitesi Kutsal Kitap zümresi de bu hususa değinmiş ve benzer sonuçlara varmışlardır. Bu grubun da görüşü Altın Buzağı heykeli ile yeni bir Tanrı sunulmadığı, aksine onları Mısır'dan çıkararak Yahweh'nin bir imajı oluşturulduğu fikrine dayanmaktadır²⁰, çünkü Harun'un sonraki gün için söz verdiği toplanmanın ismi “Yahweh için bayram”dır.

KUR'AN'A GÖRE BUZAĞI NEYİ TEMSİL ETMEKTEDİR.

Yukarıda ele aldığımız her iki savı da Kur'an'da buzağı yapımını aşama aşama anlatan surelerin geneli açısından ele alalım. Bunlar Bakara, Araf ve TaHa sureleridir. Bu surelerde “ittehaze = almak/edinmek/tutunmak” ve “icle = buzağı” ibarelerinin birlikte geçtiği ayetlerin²¹ hiçbirinde açıkça “ilah” kelimesi gelmemektedir. Kur'an tercümelerinde “ilah” kelimesi takdir edilerek genellikle parantez içinde yazılmıştır. İsrailoğullarına pek çok kez “buzağı edindiniz= اَتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ ” denmesine rağmen, onu “ilah” edindikleri açıkça “ilah” kelimesi kullanılarak söylenmemiştir. Oysa Kur'an'da “edinme” fiilinin, açık olarak “erbab (rabler)” ve “ilah” mef'ulleriyle²² birlikte geldiği örnekler de mevcuttur.²³ Bunun nede-

ni, Tevrat'a göre bir buzağı yapmanın da onu ilah edinmenin de ayrı ayrı yasakların ihlali olduğunun vurgulanması olabilir.

Kur'an-ı Kerim'e göre, Samiri buzağıyı yapmıştır ve onunla aynı pagan tanrılarına tapanlar da “**Bunun üzerine şöyle demişlerdi: 'Bu sizin ilahınızdır (tanrınızdır). Musa'nın da ilahıdır ama o, onu unuttu.'**” Yani Tevrat'a göre buzağı ortaya çıktığında Harun (a.s.), Yahweh için bayram olduğunu ilan etse de, Kur'an'da görüyoruz ki Samiri ve halkın bir kesimi, bunun Musa (a.s.) tarafından unutulmuş bir başka tanrı olduğunu söylemiştir. Bunun ardından bir kısım halk ona tapmış ve Harun aleyhisselamın “**siz bununla imtihan ediliyorsunuz**” uyarılarına rağmen Musa (a.s.) dönene kadar vazgeçmeyeceğini söylemişti. Bir kısım da bunun bir sapkınlık olduğunu anlayarak tövbe etti (Araf 149).

Dört yüz yıldan fazla kaldıkları Mısır'daki elle tutulup gözle görülen tanrılara alışan İsrailoğullarını, sürekli saygı gösterilen bir buzağı heykeliyle yoldan çıkarmak, belki de Samiri için en elverişli yol olmuştur.

Neticede, Altın Buzağı her neyi temsil ederse etsin, bu heykelin yapılması, Allah'ın aşağıdaki emirlerine aykırı ve halkın Allah'a verdiği söze de bir ihanetti:

“**Kendine oyma put yapmayacaksın; yukarıda göklerde, aşağıda yerde veya yerden aşağıda, sularla olanlara benzer bir şekil yapmayacaksın. Onların önünde eğilmeyeceksin ve onlara kulluk etmeyeceksin.**” (Çıkış 20:4-5)

“**Altın, gümüş ilahlar yapıp onları Benimle bir tutmayacaksınız.**” (Çıkış 20:23)

Bu davranış ayrıca Kur'an'da da belirtilmiş gibi, Musa'ya (a.s.) verdikleri, Tanrı'nın her dediğini yapma sözüne karşı gelmekti: **Musa hemen halkına döndü. Öfkeli ve üzüntülüydü. Dedi ki: “Ey halkım! Rabbiniz size güzel bir söz vermedi mi? O sözün üzerinden çok mu zaman geçti? Yoksa Rabbinizin gazabını (öfkesini) hak etmek mi istediniz de bana verdiğiniz sözden de caydınız?”** (TaHa 20/86)

Bizler biliyoruz ki Rabbimizin zatına binaen indirgemeci bir yaklaşım öne sürüp O'nu bir cisimde simge-

17 Çıkış 32-34: The Golden Calif. <https://www.youtube.com/watch?v=LdcR2dTgp5Y>

18 Jacques Ellul, *Sözün Düşüşü, Paradigma Yayınları*, (1998), (sf 166)

19 Gene Getz <https://www.youtube.com/watch?v=Dpbw6Ku8bf0>

20 <https://yalebibelstudy.org/courses/exodus/lessons/the-golden-calif-study-guide/>

21 Bakara 2:51,54,92,93; Nisa 4:153; Araf 7:148,152; TaHa 20:88

22 Türkçe cümle öğelerinden “nesne”ye karşılık gelir.

23 “Bilginlerini ve din adamlarını Allah ile aralarına koyup rabler edindiler” (Tevbe 9:31).

“Kendi arzusunu kendine ilah edinene gördün mü?” (Casiye 45:23).

“Firavun: “Hele benden başka birini ilah edin, seni zindanda çürütürüm” dedi.” (Şuara 26:29)

leme teşebbüsünde bulunmak sonsuza kadar netice alınamayacak bir hatadır, çünkü “O’na denk-eş hiçbir şey yoktur” (İhlas 112/4).

Bu gerçek İsrailoğullarına Tevrat’ta tekrar hatırlatılmıştır: “O halde Tanrı’yı kime benzeteceksiniz? Hangi şekli O’nunla bir tutacaksınız?” (Yeşaya 40:18). “Ve Rab size ateşin içinden söyledi; siz sözlerin sesini işittiniz, fakat bir suret görmediniz; yalnız bir ses işittiniz” (Yasa’nın Tekrarı 4:12).

KUR’AN VE TEVRAT’A GÖRE, HARUN’UN (A.S) GELİŞEN OLAYLAR KARŞISINDAKİ DÜŞÜNCESİ VE MUSA’NIN YOKLUĞUNDAKİ KABAHATI NEDİR?

Çıkış 32:2 pasajında, halkın başına toplanmasıyla Harun (a.s.) harekete geçmek zorunda kalmış ve halkın erkeklerinden, kadın ve çocukların kulaklarındaki küpeleri getirmelerini istemiştir.

Rashi’ye göre Harun, özellikle kadın ve çocukların kulaklarındaki küpeleri isteyerek, onların süslerini vermekte daha gönülsüz olacaklarını, böylece altının toplanması için zaman geçeceği ve Musa’nın da bu arada döneceğini düşünmüş, bu nedenle erkeklerden altın istememiştir.

Chizkuni de Harun’un (as) Musa’nın döneceği hemen ertesi güne kadar insanları bir şey yapmadan oyalamak için çalıştığını söylüyor ve ek olarak şu yorumu yapıyor: “Eğer Harun, Musa’nın yerine geçmesi için halkın içindeki önde gelenlerden herhangi bir kişiyi önerseydi, böyle önerilmiş bir kişi ertesi gün Musa döndüğünde bu rütbeden vazgeçmek istemeyebilir, bu da halkın içinde ayrılığa ve iç savaşa kadar varabilirdi. Diğer taraftan, eğer insanların isteklerini hemen reddetseydi, o zaman da hiç beklemeden kendilerine başka bir lider seçebilir ve bu sefer çok daha çabuk ayrılığa ve belki çok büyük ceza gerektirecek bir günaha düşerlerdi. Eğer kendisini Musa’nın yerine geçirseydi, bu kez de Musa döndüğünde, onun bu durumu kabullenmesi çok zor olacaktı. Bu nedenle zaman kazanmaya çalıştı.”

Chizkuni’nin bu yorumu, Kur’an-ı Kerim’de Musa a.s. dağdan geri döndüğü vakit Harun a.s ile aralarında geçen diyaloga da çok uygundur:

“Musa (gelince) dedi ki: “Harun! Bunların sapıtığını gördüğünde seni engelleyen ne oldu? Neden bana uymadın? Emrime karşı mı geldin?” (TaHa 20:92-93)

Buna yanıt olarak:

“Harun dedi ki: “Anamın oğlu! Saçımdan sakalımdan tutma. Ben senin ‘İsrailoğullarını böldün; sözümü de dinlemedin’ demenden korktum.” (TaHa 20:94)

Demek ki Harun’un (a.s.) aklında, gerçekten Musa (a.s.) dönene kadar halkı bölmeden, bir kargaşaya sürüklemekten ve Tanrı’nın gözünde büyük azap hak edecek bir iş yapmadan oyalama düşüncesi vardır.

Aynı durumda Harun’un (a.s.) ağzından çıkan bir başka söz de A’raf Suresinde geçmektedir: “Anamın oğlu! Bu topluluk beni zayıf düşürdü, ne-redeyse öldürüyorlardı. Düşmanları sevindirme. Beni bu zalim toplulukla bir tutma.” (Araf 7/150)

Gördüğümüz gibi, Harun (a.s.) ne Tevrat’ta ne de Kur’an’da, Allah’a karşı yanlış yapan (zalim) toplulukla aynı durumda görülmüştür. Metinlere göre onun suçunun şirk koşmak değil, topluluğa önderlik etme ve onları dizginleme konusunda zayıflık göstermek olduğu anlaşılmaktadır.

BUZAĞININ ORTAYA ÇIKIŞI

Buzağının vücuda gelme aşamasında Tevrat alimlerinin, onun bir çeşit tozla yapılmış sihirle oluşturulduğu, İsrailoğlu olmayan bir kişi tarafından yapıldığı, Harun’un (a.s) da buzağının oluştuğuna şaşırıldığı gibi çeşitli yorumlar mevcuttur. Bu olayı önce Kur’an’da anlatıldığı şekliyle alıp, sonra Tevrat’ta verilen ayrıntılara bakalım:

“Allah dedi ki: “Senden sonra halkını fitneye (kendilerini yakan bir imtihana) soktuk. Samiri onları yoldan çıkardı.” Musa hemen halkına döndü. Öfkeli ve üzüntülüydü.

Dedi ki: “Ey halkım! Rabbiniz size güzel bir söz vermedi mi? O sözün üzerinden çok mu zaman geçti? Yoksa Rabbinizin gazabını (öfkesini) hak etmek mi istediniz de bana verdiğiniz sözden de caydınız?”

Dediler ki: “Sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden caymadık. Firavun halkının süslerinden bize yükler yüklenmişti; biz onları uzaktan²⁴ (ateşe) attık. Samiri de aynı şekilde attı.

Sonra Samiri (ateşten) kendileri (Samiriler) için böğürebilen bir buzağı heykeli çıkardı. Bunun üzerine: ‘Bu sizin ilahınızdır. Musa’nın da ilahıdır ama o, onu unuttu’ dediler.” (TaHa 20/85-88)

“Kendiliğimizden caymadık” ibaresinde “kendiliğimizden” diye tercüme ettiğimiz sözcükler “bi melkina”dır. “Melk”, “kişinin sahip olduğu mal ve güç/otorite”dir²⁵. Bu cümlede söz konusu, güç ve otorite olabilir. “Kendi yetkimize dayanarak sözüne karşı gelmedik = مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا” ifadesini Ömer Nasuhi Bilmen²⁶ “sana olan va’de kendimize sahip olarak muhalefette bulunmuş olmadık” şeklinde

tefsir etmiştir. “Bunu kendi insiyatifimizle yapmadık” dedikleri düşünülebilir. Yani halkın içinde, bu buzağının ortaya çıkmasını beklemeyenler olabileceği görülmektedir. Yine de burada halk, altından yapıma süs eşyalarına “yükler” diyerek, sanki onları, yüklerinden kurtulmak istedikleri için atmışlar gibi bir mazeret beyan etmeye çalışmaktadır. Elbette içlerinde, yaptıkları yanlışını Musa’nın dönüşüyle hatta daha da önce açıkça gören ve af dileyenler olmuştur:

“Musa’nın halkı (yaptıklarına) pişman olup, gerçekten sapmış olduklarını görünce, “Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz” dediler. (Araf 7/149)

Çıkış 32:3-4 pasajlarında buzağının nasıl ortaya çıktığı anlatılmaktadır²⁷.

32:3’te “oymacı aletiyle şekil verdi” anlamına ge-

24 Müfredat, مفرد md.

25 Lisan al-Arab, İbn Manzur

26 ‘Kur’anı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri’, Ömer Nasuhi Bilmen

27 Samiri ve benzeri kişilerin davranış tarzı, Kur’an’da aşağıdaki ayetlerle anlatılmıştır: “İnsanlardan öylesi var ki dünya hayatıyla ilgili sözleri seni hayran bırakır. İçinde olana da Allah’ı şahit tutar ama aslında o, pek inatçı bir hasımdır. Eline yetki (velayet) geçince yeryüzünde düzeni bozmaya, kaynakları tükelmeye ve soykırıma çalışır. Allah tabii düzenin bozulmasını sevmez. Ona: «Allah’tan çekin!» denince günahıyla övünmeye başlar. Onun hakkından cehennem gelir. Ne kötü beşiktir o!” (Bakara 204-205)

“Kitap hakkında ihtilafa düşenler kendilerine kitap verilenlerden başkası olmaz. Bu da açık ayetler geldikten sonra birbirlerine üstünlük kurma gayrelerinden kaynaklanır. Sonra Allah, ayrılığa düşükleri gerçekler konusunda, (ayetlerine) inanıp güvenenleri, kendi onayıyla doğruya ulaştırır. Allah, gerekeni yapanı doğru bir yolda yönlendirir.” (Bakara 213)

lebilen İbranice ibare aynı zamanda, “bir kumaşa sardı” şeklinde de tercüme edilmiştir²⁸. Yani bu kısım, “Harun altınları onlardan aldı. -Bir kumaşa sardı/ oymacı aletiyle şekil verdi- ve dökme bir buzağı heykeli yaptı” manalarından birini alabilir.

Saadya Gaon, bu pasajı, “Harun (bu getirilenleri) onlardan aldı ve (kalıp dökene birine) şekillendirmesini emretti. (O adam) dökme bir buzağı yaptı.” şeklinde tercüme etmiştir²⁹.

Kur’an’da ise buzağının yapılışı aşamasında Harun aleyhisselamın nasıl davrandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Onun bu süre zarfındaki davranışına dair en sahici senaryo, halkı birbirine düşürmeme arzusu ile hareket ederek ve ortaya belli şekle sahip bir varlık çıkacağına ihtimal vermeyerek altınların ateşe atılmasına göz yummuş olmasıdır. Tevrat metninin “oymacı aletiyle şekil verdi” biçiminde okunması ise Kur’an’a aykırı düşmektedir; çünkü Harun (a.s.), buzağı şeklinde bir heykel oyma işini bizzat elleriyle yapsaydı bunun hakkında Kur’an’da “Samiri onlara bir buzağı heykeli çıkardı (TaHa 88)” denmesi mümkün değildi. Bu nedenle, Tevrat metninin “onları bir kumaşa sardı” şeklinde yapılan tercümesi burada uygun düşmektedir. Bu durumda bile Harun’un ortaya bir buzağı çıkacağını bilerek böyle bir şey yapması hem Tevrat’a hem Kur’an’a aykırıdır; çünkü Kur’an’a göre Harun (a.s.) buzağı ortaya çıkınca, kaosu ve öldürülmeyi göze alarak, “Ey halkım! Siz sadece bununla imtihandan geçiriliyorsunuz³⁰” diyerek halkı uyarmış, bunun Allah tarafından oluşturulan bir imtihan vesilesi olduğunu söylemiştir. Kendi yaptığı bir şeye Allah’ın imtihanı demesi anlamsızdır. Ayrıca buzağının ortaya çıkacağını bilseydi, insanların ona saygı göstereceklerini ve bundan dolayı tüm kavmin ağır şekilde cezalandırılacağını en iyi bilen Harun aleyhisselamdı.

Altın Buzağı hadisesini okurken, İsrailoğulları soyunun imaj ve grafik odaklı Mısır pagan dininin içerisinde asırlar geçirdiğini akılda tutmamız gerekir.

Önemli Tevrat yorumcuları³¹ “altınları ateşe attım, ortaya bu buzağı çıktı (Çıkış 32:24)” ifadesinden, Harun’un kendisinin de bu işe şaşırdığının anlaşıldığını söylemektedir. Burada İbranice ifadeden, ortaya çıkan buzağının bitmiş olarak, tam ve düzgün şekillendirilmiş bir halde ortaya çıktığının anlaşıldığı söylenmiştir³². Sforno³³ ise, “altınları beze saran” kişi ile “dökme buzağı yapan” kişinin İbranice cümle yapısına göre aynı kişi olmadığını, altınları buzağı şekline getirenin, araya giren bir başka kişi olduğunu söylemektedir³⁴. Kur’an’a uygun olan da bu açıklamadır; çünkü Saffat Suresi 120-122 ayetlerinde Allah hem Musa hem Harun’un (a.s.) doğru yolda kullandıklarını söylemiş ve onların selamette olduğunu belirtmiştir. Demek ki Harun (a.s.) bilerek kendi eliyle putlaştırılacak bir varlığı yapmış olamaz. İlgili Kur’an ayetleri şöyledir:

“Musa, Samiri’ye dönerek “Senin derdin ne?” dedi. Samiri dedi ki “Ben onların göremediklerini gördüm. Elçinin izinden bir avuç aldım ve onu attım. Böyle yapmayı nefsim bana hoş gösterdi.” (TaHa 20/95-96)

Kur’an müfessirlerinin bir kısmı³⁵, Samiri’nin gördüğü şeyin daha evvel vahyi getiren elçi Cebrail olduğu, Samiri’nin Cebrail’in (atının) ayak izinden bir avuç toprak aldığı ve bu toprağı ateşe atarak dua ettiği, sonuçta da ortaya buzağının çıktığı şeklinde yorumlarda bulunmuşlardır.

Ancak “gördüm” diye tercüme ettiğimiz Arapça kelime “basar = بصر ” kökündendir ve “Kalple görme kendisine katılmadıkça duyusal görmeye ilgilidir” “gördüm = بَصُرْتُ ” fiilinin kullanılması nadirdir³⁶. Türkçede de aynı kökten “basiret” sözcüğü, gözle görmekten farklı olarak “anlayış, ileri görüşlülük” gibi aklın ve kalbin kuvvetlerini içeren anlamlarda kullanılır.

28 Rashi <https://www.sefaria.org/Exodus.32.4?lang=bi&with=Rashi&lang2=en>

29 Tefsiru’l Tevrat bil Arabiyye - Tevrat (Tora) Tefsiri, Saadya Gaon, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018, c.1., s.957

30 TaHa 20/90

31 Rashi ve Sforno <https://www.sefaria.org/Exodus.32.24?lang=en&with=Commentary&lang2=en>

32 Chizkuni ve Rashbam <https://www.sefaria.org/Exodus.32.24?lang=en&with=Commentary&lang2=en>

33 Rabbi Obadiah ben Yaakov Sforno, 1475-1550 arasında yaşamış İtalyan Tevrat yorumcusudur.

34 <https://www.sefaria.org/Exodus.32.24?lang=bi&with=Sforno&lang2=en>

35 Hadislerde Kur’an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Yayınları, c:10, s: 5265 vd.

36 Müfredât Kuran Kavramları Sözlüğü (Müfredât el-Fâzi’l-Kur’ân), Ragıb el-İsfahani, Pınar Yayınları, 2010, s:204 (← md.)

Dinler Tarihi

A. ZEYNEP DÖNMEZ - CAN ABDULLAH

maktadır. Fahreddin Razi de buna dayanarak ayette Cebrail'in gözle görülmesinden bahsedilmediği, "elçi" kelimesi ile Hz. Musa'nın kastedilmiş olduğu yorumunu yapar. Râzî'nin yorumuna göre Sâmîrî'nin âyette aktarılan sözünün anlamı şudur: **"Ben onların göremediklerini gördüm, yani sizin izlediğiniz yolun doğru olmadığını anladım ve ey elçi senin dininden ve sünnetinden bir kısmını çıkarıp attım."**³⁷ "Musa'nın takip ettiği yoldan çıkarıp attığı kısım ise, Allah'ın görünmeyen ve özellikleri farklı olan varlıklara bölünemeyen tek tanrı olmasıdır.

Ateşe atılan altınların nasıl bir buzağı şeklini aldığına dair Tevrat yorumcularının da farklı fikirleri mevcuttur. Karışık ırktan bir kişinin, tıpkı Yusuf'un tabutunu Nil'den çıkarırken kullandıkları gibi sihirli bir tozu ateşe atarak buzağıyı ateşten çıkardığı da, muhtemelen Kur'an müfessirlerinin "rasulün izinden bir avuç toprak alma" yorumundan etkilenecek ortaya attıkları farklı bir yorum olabilir.

Yine Çıkış 32:4 pasajında buzağının ortaya çıkışının ardından "Halk 'Ey İsrail, seni Mısır diyarından çıkaran Tanrın bu!' demeye başladı" ifadesi gelir. Bu cümle, buzağının yapılmasının meşruiyeti adına bir propaganda çalışmasıdır. Halkın gözünde heykel "Tanrının kendisi" ya da "önderleri Musa'nın alternatifini" haline gelmiştir. Amaç "Bu imajın gücü sizi Mısır'dan çıkarmıştır" kanaatini hakim kılmaktır. Bu pasajda "köleliği sonlandıran, zulümden kurtaran, yepyeni bir ulus haline getiren güç budur. Bu, o gücün temsilî görüntüsüdür" demek istemişlerdir.

Bu sözü söyleyen halk, İsrailoğullarına "bizi" değil "seni" diye hitap ederek, bu sözü söyleyen kesimin İsrailoğullarından olmadığını da ifade etmiş olmaktadır. Aynı hitap, TaHa Suresi 88. ayette de geçmektedir: **"Şöyle dediler: 'Bu sizin ilahınızdır. Musa'nın da ilahıdır ama o onu unuttu'"**. Daha önce de belirttiğimiz gibi, halkın içinde İsrailoğlu soyundan olmayan ama onlarla birlikte Mısır'dan çıkmış olan başka topluluklar da vardı. Bu propagandayı yapanlar da bu topluluklardan biri, Kur'an'a göre Samiri'nin ait olduğu toplumdur.

Halkın içinde buzağıya tapanlar olduğu gibi, Allah'ın sözünden çıkmayan adil kişiler de vardı. Bunu da aşağıdaki ayette görebiliyoruz:

"Musa'nın halkından öncüler vardı; onlar gerçek olanla (Allah'ın Kitabı ile) yol gösterir ve adaleti onunla sağlardı." (A'raf 7/159)

Buzağı Oluştuktan Sonra Yaşananlar ve Harun Aleyhisselamın Rolü

Kur'an'da buzağının oluşmasından Musa'nın dönüşüne kadar olanlar hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bunun verilmemesinin nedeni, Harun'un (a.s.) bu olaydaki rolünün insanlar tarafından yanlış anlaşılmasını engellemek olabilir. Ancak Tevrat'a göre, bu zaman diliminde gerçekleşen başka olaylar olmuştur:

Harun bunu görünce onun önünde bir sunak yapmaya girişti. Sonra, "Yarın Yahweh'nin onuruna bayramdır" diye halka duyurdu. " (Çıkış 32:5)

Buzağının ortaya çıkmasına şaşırarak ve bunun Allah'ın bir imtihanı olduğunu anlayan Harun (a.s.), önce halkını bu konuda uyarmış, **"Sizin Rabbiniz, O Rahman'dır. Siz bana uyun ve benim emrime girin."**³⁸ diyerek doğru yolu hatırlatmıştır. Ancak halkın heyecanı, şaşkınlığı, belki de buzağıya saygı göstermeye başlamakta acele etme isteklerine karşı, yine Musa (a.s.) dönene kadar bir çözüm bulması gerekmiştir. Bu nedenle, halkı sakinleştirmek için³⁹ buzağının önünde başka kimsenin karışmasına izin vermediği bir sunak yapmaya ve böylelikle yine zaman kazanmaya çalıştı. Ayrıca ertesi günü "Yahweh için" bayram ilan etti. Burada yine saygının ve sunuların Yahweh için olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ertesi gün Musa'nın döneceğini zaten bildiği için böyle bir ilanda bulunmuştur.

Musa döndüğünde ise aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"Ve (Musa) Harun'a "Bu halk sana ne yaptı da onları

37 et-Tefsiru'l-Kebir il-Imam el-Fahru'r-Razi (Arapça); Daru l-hyati'l-Turasi'l-Arabi; Beyrut-Lübnan; 1999/1420; c:8, s:95

38 TaHa 90
39 Rashi

böyle büyük bir günaha sürükledin?” dedi. Harun “Efendim gazaplanmasın” dedi, “Sen de bilirsin ki bu halk kötülüğe eğilimlidir.”⁴⁰ (Çıkış 32:21-22)

Bundan sonra Musa'nın (a.s.) Harun'a daha fazla yüklendiğine rastlanmaz, ancak düşmanlarını sevindirmediği, diyalog olmaksızın belirtilir.

Hem Kur'an'a hem de Tevrat'a göre Musa (a.s.), tüm bu olayın ardından altın buzağı heykelini unufak eder, Sâmirî'yi de kimsenin kendisine yaklaşmasını istemeyeceği bir halde toplumdan uzaklaştırır:

“Musa: “Öyleyse defol!” dedi. “Yaşadığın sürece senin cezan ‘Temas yok!’ demendir. Senin için kaçamayacağın bir gün de var. Yanından ayrılmadığın ilahını gör şimdi. Onu ateşte eritecek sonra da toz halinde denize serpeceğiz.”” (TaHa 20/97)

Kimi tefsirlere göre, ne zaman bir kişi onunla temasa geçse hem o kişi hem de Samiri hummaya tutulurdu. Bu nedenle ona yaklaşanlara “temas yok” diye uyarıda bulunmak zorundaydı⁴¹. Mevdudi'ye göre bu ceza Tevrat'taki cüzzamlı hastalara dair hükme benzemektedir⁴²:

“Ve kendisinde cüzzam hastalığı olan adamın esvabı yırtılacak, ve saçları çözülecek, üst dudağını kapayıp: “Murdar, murdar!”, diye bağırarak. Hastalık kendisinde devam ettiği bütün günlerde murdar olacaktır; murdardır; yalnız başına oturacaktır; meskeni ordugâhın dışarısında olacaktır.” (Levililer 13:45-46)

Buzağı heykelinin yok edilmesi ve Samiri'nin toplumdan uzaklaştırılmasının ardından Musa (a.s.), Rabbin öfkesini dindirmek için O'nunla konuşur, kendisi ve kardeşi Harun (a.s.) adına da başışlanma diler.

SONUÇ

Çıkış hikayesi Rabbimizin İsrailoğullarını özgürleştirme hikayesidir. Mısır'dan Çıkışın Altın Buzağı safhası bir grup insanın Rabbimizin emirlerden

ayrılıp dönemin gözde dinine uymaları hatasını içermektedir. Bu ve başka birçok boyutuyla aktüel değeri söz konusudur.

Bu çalışmada da görüldüğü gibi, mevcut Kutsal Kitap metni tercüme okunduğunda sanki Kur'an'da verilen bilgilere aykırıymış gibi görünen buzağı yapımı olayı ve Harun aleyhisselamın bu olaydaki rolü, kelimelerin İbranicedeki anlamları ele alınarak o kitabın uzmanları tarafından incelendiğinde, Kur'an'daki ile uyumlu bir anlayış ortaya konmuştur. Kur'an'da hakkında Allah'a şirk koştuğu ya da isyan ettiği gibi hiçbir suçlama bulunmayan Harun (a.s.), Tevrat yorumcularına göre de bilmeden bu olaya karışmıştır. Bu nedenle müşrik olması söz konusu değildir. Buzağının kendisi ise ya Allah'ın, ya da sahte bir ilahın temsiliyeti amacıyla; yahut da Musa'nın yokluğunda bir önderin görünümüne duyulan arzu ile yapılmıştır; ancak her durumda onun yapımı Allah'ın yasaklarına aykırıdır ve arkasından ceza gelmiştir.

Kutsal Kitap'ta, uzmanları tarafından okunmazsa yanlış anlaşılma oldukça müsait görünen bu olay, Kur'an'da yanlış anlamaya imkan vermeyecek şekilde yeniden anlatılmıştır. Böylece Kur'an'ın kendisinden öncekileri tasdik etme, koruma (müheymin olma) ve gerçeği uydurma olandan ayırma (furkan olma) özelliklerine bir kez daha şahitlik etmiş bulunuyoruz.

İnsanlık tarihinin en mühim olaylarını öğrenebiliyor olmamız, Rabbimizden bize hediyedir:

“İşte böylece daha önce gelip geçenlerin haberlerinden bölümler anlatıyoruz...” (TaHa 20/99)

“Musa'ya seslendiğimiz sırada sen Tur tarafında da değildin. Bunları Rabbinden bir ikram olarak öğrendin ki, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir toplumu uyarasın. Belki bilgilerini doğru kullanırlar” (Kasas 28/46).

40 “SIKÇA YAKINAN BİR TOPLULUK OLMALARI” bölümünde, halkın kötülüğe meyilli olduğuna dair pasajlara değinilmiştir.

41 Keşşaf Tefsiri, Zemağheri, TaHa Suresi 97. ayet.

42 Tefhim'ül Kur'an Tefsiri, Mevdudi, TaHa Suresi 97. ayet